

ЛІТЕРАТУРА

1. Чарльз Д. Походження видів шляхом природного відбору або збереження порід у боротьбі за життя, 1859. 548 с.
2. Маркс К. До критики гегелівської філософії права / Карл Маркс. // Institut fur Marxismus-Leninismus, 1927.
3. Ницше Ф. Веселая наука / пер. с нем. В. Топоров. 2015. 352 с.
4. Фрейд З. Тотем і табу / пер. с нім. Р. Ф. Додельцева. 2017. 320 с.
5. Martin D. Notes for a general theory of secularization // European Journal of Sociology. 1969 V. 10, № 2. P. 192–201.
6. Казанова Х. По той бік секуляризації. Релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. Київ: Дух і літера, 2017. 264 с.
7. Вододіли секуляризації. Західний цивілізаційний проект і глобальні альтернативи: монографія / Український інститут стратегій глобального розвитку і адаптації. Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2017. 240 с.
8. Тимчик О.А. Економіка та релігія: теорія і практика взаємовпливу: монографія: Київ : КНТ, 2014. 410 с.
9. Ієн М. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків : Фабула, 2018. 448 с.

Надводський Григорій

Науковий керівник – асист. Прийдун Степан

ПОГЛЯДИ НА ДЕРЖАВУ І ПРАВО МАРТИНА ЛЮТЕРА

Протягом усього середньовіччя католицька церква відігравала визначальну роль у житті суспільства ідеально вписуючись в панівний у Західній Європі феодальний лад. Церковна ієрархія була повним відображенням світської виконавчої вертикалі, подібно як до того у світському феодальному суспільстві вибудовувались різні категорії сеньйорів і васалів, від короля верховного сеньйора до лицаря, так і члени кліру сходили в низ за феодальними ступенями від верховного первосвященника (папи) до парафіяльного кюре. В цей час церква мала великі матеріальні блага і найголовніше, що вона була найбільшим землевласником. Будучи суб'єктом права церква могла присвоювати собі землі та майно, що одержувала від феодалів, а особливо від імператорів Священної Римської імперії. Церковна ієрархія була такою, що часто всі церковні землі знаходилися в інших державах і в цей час належали церковній структурі, що управлялася з Риму. І це все призвело до феодалізації церкви.

Одна з головних передумов Реформації – це криза папства. Тут можна згадати Західну схизму, де папи керувалися своїми політичними амбіціями і таким чином потрапляли в залежність від політичної волі світських монархів [4]. Далі ми бачимо, що не вирішення церковних проблем на Констанцькому (1414–1418 рр.) і особливо Базельсько-Флорентійському соборі (1431–1449 рр.) зумовило появу суспільних рухів, спрямованих на зміну суспільно-політичного устрою [5].

Згідно теорії Герарда Камбрзійського та Адальберона Лаонського середньовічне суспільство складалось з трьох станів. До першого стану вони віднесли «тих, що моляться» (oratores) – священники та ченці; до другого – «тих, що воюють» (bellatores), тобто рицарів; третій стан – «ті що працюють» (laboratores) – селяни. Ця теорія була спрямована на легітимізацію феодального ладу, так, як всі ці суспільні верстви були потрібними один для одного. Але в цей список не були включені чомусь міські жителі, можливо через те, що їхнє ремесло або торгова справа не були богоугодною в очах духовництва? Але як бачимо міста розвивалися і ставали культурними і освітніми центрами, не лише торговими, і таким чином бюргери захотіли, щоб їх помітили і реформаційними рухами почали заявляти про себе.

Ще однією ідейно-ціннісною передумовою було те, що католицька теологія будувалася на ідеї Августина про два царства: «царства Божого» і «царства земного». Згодом середньовічні теологи поділили діяльність людини на сакральну і профану. Сакральна діяльність була приписана тим людям, що займалися питанням спасіння себе і інших, а профана тим, що робили земні справи і були не пов'язані з думками про «вічне». Як правило в категорію до сакральної діяльності входила вся церковна ієрархія, а також ченці і святі. Покликом Бога

вважалася саме сакральна діяльність і, що саме вона принесе спасіння. Прості ж люди спасалися завдяки добрим справам ченців і святих, бо за своє життя вони зробили їх стільки (і цим наповнивши невичерпну скарбницю добрих справ» (*opera superrogationis*)), що їх вистачить і іншим. В свою чергу саме церква мала право брати «благодать» і надавати її тим хто займався земними ділами: селянам, князям, солдатам та ін. І саме через те що тодішнє вчення церкви стверджувало, що спастися можна добрими справами, люди бачили спасіння у «чистилищі» і вдавалися до «надлишкових» заслуг. І саме це призвело до практики продажу індульгенцій, яка і стала приводом до початку Реформації.

Не менш важливою передумовою Реформації було поширення гуманістичних ідей, основою яких став антропоцентризм. Виявилось, що за часів теоцентризму феодальне суспільство не досягло соціальної мети подолати людську гріховність і тепер потребувало у фокусуванні саме на людині її проблемах. Потрібен був новий рівень взаємовідносин між віруючими, церквою і людським суспільством загалом.

Очевидно, що центральною постаттю Реформації та її ідейним натхненником і зачинателем був Мартін Лютер. Майбутній засновник лютеранства народився 1483 році в сім'ї селянина, який переїхав з надією на краще життя в Айслабен (Саксонія), а згодом і в гірське містечко Мансфельд, де його батько став заможним бюргером. На початку М. Лютер навчався в школі Магдебурга, а в 1501 році вступив до Єрфуртського університету, де він пройшов курс по вивченню «семи вільних мистецтв», а потім почав вивчати юриспруденцію і таким чином ми вже можемо розуміти, що Лютер був знайомий з основами держави і права, що і в подальшому допоможе йому не лише усвідомлювати зміст державно-церковних відносин, але й формувати і пропагувати власні ідеї щодо держави і права загалом. Згодом він вступає в августинський монастир в супереч волі батька, а в 1506 р. прийняв чернечу обітницю і через рік вже став католицьким священником. У 1508 р. він почав викладати в Віттенбергському університеті і одночасно здобував ступінь доктора теології. Величезний вплив на формування поглядів М. Лютера справив його паломництво до Рима у 1511 р. Там він побачив розбещеність римсько-католицького кліру і в подальшому це буде служити основою для критики духовного стану. Протягом 1509–1518 рр. М. Лютер читає різні курси по теології, і ретельно досліджує Біблію, особливо Новий Заповіт. Увесь цей час майбутній реформатор перебував у стані відчуття гріха. І після того як він пережив духовну кризу, він відкрив для себе інше розуміння послань апостола Павла ніж те, що дала йому католицька церква. М. Лютер усвідомив, що спасіння людської душі можливе тільки через віру і на цьому будується вся його богословська думка. Політична ж і правова концепція згідно його твору «До християнського дворянства німецької нації» будується, на наш погляд, саме на посланні апостола Павла до Римлян, 13 розділ. Таким чином Лютер просто повертається до апостольського розуміння кому належить влада, але, інтерпретує це вчення до реалій Німеччини початку XVI ст. [1].

Вивчаючи Євангеліє Лютер усвідомлює, що всі люди перед Богом рівні, що зовсім не вписується у пануючу модель «Трьох станів».

Популярністю лютеранства в Німеччині та в інших державах актуалізує дослідження політико-правової доктрини Мартіна Лютера. Політичні погляди зачинателя Реформації в Німеччині можна простежити в його тезах: по-перше, церква має бути національною, по-друге, в політичному розумінні церква немає влади і, по-третє, стверджуючи, що земні справи не гарантують спасіння М. Лютер підриває роль духовенства як свідомого провідника і заступника народу перед Богом, що призводить в подальшому до розуміння, що можна жити і без нього.

Мартін Лютер крок за кроком підходить до думки, що церква має бути національною і таким «вільнодумством» він починає розхитувати фундамент вселенської церкви. Його посягання на це не залишає йому шансів залишатися не поміченим, і папа Римський відлучає Лютера від церкви. Не менш важливу роль М. Лютер відводить мові богослужіння. Тобто проповідь в церкві має здійснюватися тією мовою, яку розуміють прихожани. Хоча це прямо не суперечить доктринам католицької церкви, але підриває її авторитет. Більш резонансними були заяви М. Лютера про неможливість виведення коштів, сплачених як церковні податки, за межі Німеччини. Навіщо платити Риму? Чому наші єпископи, каже Мартін Лютер, платять Риму? Коли вони можуть плати нашим князям, кошти можуть залишатись тут в Німеччині, і не треба годувати «зборище кардиналів, разом з розжерівшим папою, який нічого не робить, а тільки

керує». Далі М. Лютер наголошує, що церква не просто повинна бути націоналізована, а вона повинна бути деінституціоналізована, тобто церкви, як інституту, немає бути, бо тоді вона «противна волі Христа і немає сенсу», – говорить Лютер. Тому що, насамперед церкві влада не належить. Лютер висуває ідею, що тільки меч один і він світський, і належить він представнику світської влади, тобто імператору, але пізніше після 1529 р. після Шмалькальдського союзу і розгорнення війни проти імперії, Лютер буде продовжувати говорити, що право на меч має світська влада, під цим, маючи на увазі німецьких князів [3].

У наступній тезі М. Лютер наголошує, що немає поділу на мирян і священників, тому що всі ми стали частиною Христа, бо є ми в нім одне тіло. І тому немає окремої групи людей, що перед Богом є гіднішими, всі ми є християни і тим більше у Христі брати та сестри. Тоді ж знову виникає питання, у чому ж різниця між священниками і мирянами? М. Лютер стверджує, що згідно з Святим Письмом всі є священниками, а точніше належать до священного стану. Адже в релігійній громаді можуть бути прихожани, які краще розуміють Біблію і вміють донести вчення до інших ніж священник. Таким чином, вони можуть претендувати на обрання пастором. Більше того, інші таїнства: причастя, сповідь, хрещення, які зберігає Лютер, не потребують ієрархічної структури, що довгі роки побутувала в церкві.

Саме ці ідеї стануть основою політико-правової доктрини М. Лютера та обґрунтування ролі світської влади. На початку 1530-х рр. реформатор повністю підтримає німецьких князів. Отже, що є єдиним носієм сили – це світська влада.

Особливо цікавою є теза Мартіна Лютера про те, що людський розум є безсилий. Цей провідник Реформації, що має схоластичну освіту і виріс в культурі пронизаною раціональністю цілком не визнавав силу розуму. М. Лютер проклинав Аристотеля, називав його сином Сатани і публічно шкодував, що спалити можна тільки його книги, а самого вже, на жаль, не можна [2]. В довгих роздумах реформатор дійшов висновку, що розум не контролюється людиною, точніше людина не здатна його контролювати, так як він легко спокушається на гріх і різні пристрасті. І воля так само хоч є розумною, але безсилою. В цій ситуації порядком для людини є лише віра. Тобто, те ірраціональне, що виходить від Бога. Знаменита теза М. Лютера, яка формулюється, якщо коротко: «Вірою спасетесь». Саме на цьому будується його теорія приречення: «Все вже вирішено за нас», – каже він, до Аврелія Августина. Все вирішено за нас: ми або з Богом, або з дияволом. Тобто цю проблему намагалися вирішити ще отці церкви. І Августин каже, що за допомогою наших вчинків на благо Бога ситуацію можна все ж змінити. М. Лютер в свою чергу заперечує, що вчинки тут не релевантні, а до зміни ситуації в плані спасіння може призвести тільки віра. Саме на цьому будується неприйняття Лютером продажу індульгенцій. Так як здійснюється вчинок, який не приносить користі. Тобто витрачання грошей на церкву не несе ніякого блага, так як спасається душа людини тільки її власною вірою. Ця антропологічна теза несподівану політичну імплікацію, і почав дещо змінювати парадигму мислення вже в Новому часі. Тобто за словами М. Лютера вчинок немає сили і свідомо дійти до спасіння неможливо. Згадаймо, що в августинській традиції в ранньому середньовіччі починає формуватися ідеологія, що буде легітимізувати владу монарха протягом століть. Якщо коротко, то виглядає воно так, що монарх це той хто свідомо приймає рішення на своїх плечах вести народ до спасіння. Тобто це його місія, його земний «хрест». І через це він рятує народ і рятується сам. Він стає мучеником за віру і народ в очах Бога. І коли Лютер каже, що вчинок немає сили і розум є слабким, то як наслідок раціонального вибору зробити неможливо. І король вже не може свідомо служити на благо народу і вести його до спасіння. «Віра, – каже Лютер, – це індивідуальне почуття, кожен вірить сам, кожен умирає поодиноці або не вмирає». Король може тільки вірити або не вірити, це його особиста справа як людини. І за таким сценарієм король в очах народу перестає бути мучеником за народ. Він просто є першою людиною на піраміді політичної влади. Я б тут дозволив собі сказати, що таким мисленням Лютер починає підмивати фундамент монархічної форми правління і це ще відгукнеться в подальшій історичній реальності Європи.

Таким чином, М. Лютер свідомо забирає світську владу у духовенства і повністю передає її у руки князів. Це дозволило йому стати ідеологом для князів, у їхній боротьбі з папством за

верховенство влади. За це він М. Лютер отримав заступництво, особливо в лиці Фрідріха III Мудрого курфюрста Саксонії. Бачимо, що у своїй реформаторській діяльності, М. Лютер не просто зачепив богословський аспект і потребу реформувати церкву, але й державно-правовий, що і дало йому змогу цілком оперся на німецьких князів, і у подальшому це визначило вектор і політичну думку його покровителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Steckbrief Martin Luther: Biografie des Reformators URL: <https://www.sonntagsblatt.de/artikel/menschen/steckbrief-martin-luther-biografie-des-reformators> (дата звернення: 20.04.2021).
2. Політична філософія Мартіна Лютера. URL: <https://files.ar25.org/it/node/37939> (дата звернення: 22.04.2021).
3. Мартін Лютер Про світську владу. URL: <https://www.reformed.org.ua/2/347/Luther> (дата звернення: 22.04.2021).
4. Мартін Лютер Лист до папи Льва X URL: <https://www.reformed.org.ua/2/286/Luther> (дата звернення: 10.04.2021).
5. Себастьян Брант Корабель дурнів URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Brant_Sebastian/Korabel_durniv.pdf (дата звернення: 15.04.2021).
6. Френсіс Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції. Київ: Наш формат, 2018. 576 с.
7. Харитонов С. О., Підпригора О. А. Римське право. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 528 с.

*Павловський Владислав
Науковий керівник – доц. Федорів Ірина*

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯПОНСЬКОГО ПОЛКОВОДЦЯ ОДИ НОБУНАҒИ

Актуальність теми. Ода Нобунаґа або Кадзуса-но-суке (1534–1582) – в японській історіографії постає однією із найвизначніших особистостей тієї епохи. Це була постать, яка розпочала об'єднання Японії у найважчий період її історії. До сьогодні для японців він залишається одним із найвеличніших полководців, хоч і погляди щодо його діянь не є однозначними.

Актуальність даної теми полягає у важливості об'єктивного дослідження ключових фактів з історії життя Оди Нобунаґи як полководця, окреслення його місця в державотворчих процесах середньовічної Японії періоду Сенґоку («Воюючих провінцій»). Актуальним й пізнавальним також є вивчення особливостей його військового мистецтва.

Мета дослідження. Виходячи із актуальності теми, враховуючи досягнення сучасної історіографії у вивченні теми та на основі опублікованих джерел метою статті є об'єктивний аналіз періоду військових кампаній Оди Нобунаґи як ключового аспекту в об'єднанні Японії, окреслення основних причин, що дали поштовх до війн із іншими регіональними володарями – дайме.

Історіографія і джерельна база проблеми. Одним із найважливіших джерел для вивчення Японії у другій половині XVI століття є пам'ятка японської літератури «Записи про князя Нобунаґу». Автором цієї військової хроніки є земляк і васал Нобунаґи – Ота Гюїчі. Літопис цей складається із шістнадцяти сувоїв, які охоплюють період між 1534 і 1582 роками. В українській історіографії, вагомий внесок у вивчення біографії Оди Нобунаґи зробив Олександр Коваленко, який написав працю «Самурайські хроніки: Ода Нобунаґа» (2013), що є першим ґрунтовним українським дослідженням, на основі японських джерел та літератури.

Ода Нобунаґа – народився 1534 р. у домі Оди Нобухіде, дайме провінції Оварі. У два роки він став володарем замку Наґоя. Навчався Ода в буддистському монастирі Тенно, де вивчав грамоту, арифметику, каліграфію і буддистський канон. У юності він щодня займався їздою верхи, стрільбою з лука та рушниці, а також вивчав тактику і стратегію [2, с. 26–28]. У 1546 р. пройшов церемонію повноліття [1].

Політична діяльність Оди Нобунаґи розпочалася 1552 року, коли його батько Ода Нобухіде помер від моровиці. Саме тоді, першим, хто зрадив Нобунаґу був рід Ямаґучі. 10 травня 1552 року Ода дав їм бій біля Акацуки, але перемогти не зміг. Тоді його слабкістю